

7. Карнеева Л.М., Ордынський С.С., Розенблит С.Я. Тактика допроса на предварительном следствии. — М: Юридическая литература, 2008. — 203 с.
8. Степакова Н.М. Інноваційне освітнє середовище, як засіб профілактики злочинності неповнолітніх / Н.М. Степакова // — 2002. — 5 с. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/jspo/2010_30_1/Stepak81.pdf.
9. В Україні закриють 4 школи соціальної реабілітації дітей. // Газета: "Уніан" // [Електронний ресурс] — <http://www.unian.ua/news/577258>:
10. Кальман О.Г. Протидія злочинності неповнолітніх: Навч. посібник. — Х: Новасофт, 2010. — 352 с.
11. Ольга Саломатова, Гюнтер Шихт: Освітні модулі для підготовки кадрів у системі освіти МВС України // Публікація за результатами тристороннього проекту "Дії на захист дітей груп ризику: досвід Польщі, Німеччини та України". — Л.: 2010. — С. 75-85.

А.Р. ТУМАНЯНЦ

кандидат юридичних наук, доцент

Національний університет "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого"

СКАРГА ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У рамках судово-правової реформи, що відбувається зараз, особливе місце в системі процесуальних засобів, спрямованих на забезпечення завдань кримінального судочинства, посідає такий важливий інститут кримінального процесуального права, як скарга.

Установлені Конституцією України, загальновизнаними принципами й нормами міжнародного права, міжнародними договорами України цінності стосовно прав та свобод людини і громадянина набувають вирішального значення у всіх галузях права. Права та свободи людини стають пріоритетним об'єктом захисту з боку держави. Ефективне вирішення конфліктів між особою й державною владою з найменшими для суспільства наслідками можливе лише шляхом захисту прав та свобод фізичних і юридичних осіб, залучених у царину кримінальної процесуальної діяльності. А це, у свою чергу, тягне за собою необхідність створення й удосконалення механізмів захисту від неправомірних дій або рішень державних органів та їх посадових осіб.

Нормальне функціонування демократичної правової держави неможливе без втілення в життя положень Конституції України, що передбачають пріоритет прав та свобод людини і громадянина й засоби їх реального здійснення. Одним з таких засобів є надання особі можливості звернення за

захистом своїх прав і свобод до суду, в тому числі на стадії досудового розслідування.

Реалізація права особи на звернення до органів, що здійснюють досудове розслідування, а також до суду за захистом своїх прав можлива через подання скарги, за допомогою якої приводиться в дію передбачений законом механізм забезпечення прав учасників процесу та інших осіб, чий права та інтереси були порушені у кримінальному провадженні. Цей механізм слугує гарантією від неконтрольованого розсуду, здійснення дій та ухвалення рішень, що порушують права й законні інтереси особи.

Інститут скарг містить у своєму підґрунті норми конституційні й норми кримінального процесуального права, спрямовані на гарантування реального використання процесуальних прав для обстоювання своїх законних інтересів. На стадії досудового розслідування з причини нерівності сторін у правах по збиранню доказів саме інститут скарги слід віднести до процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження, а також інших осіб, чий права й інтереси були обмежені органами досудового розслідування і судом.

Що ж слід розуміти під скаргою? В.І. Летучих, який першим спеціально дослідив це питання, так трактує термін "скарга": це засноване на законі звернення громадян, які беруть участь у кримінальному процесі, до органу державної влади, уповноваженого на її прийом і дозвіл, з приводу передбачуваного або дійсного порушення особистих прав або законних інтересів, допущеного посадовцем при порушенні чи розслідуванні кримінальної справи, з вимогою про його усунення. В.Л. Будников розуміє скаргу як втілене в письмову форму або виражене усно звернення учасника процесу до належного прокурора, в якому вказується на дійсне або передбачуване порушення слідчим суб'єктивних прав і законних інтересів цієї особи, а також міститься прохання чи вимога про усунення відміченого порушення.

Н.В. Григор'єва доходить висновку, що суть скарги становить звернення, що ґрунтується на законі, втілене в письмову чи усну форму, з приводу конституційності закону, застосованого або який повинен бути застосований у конкретній кримінальній справі, ухвалення рішення, здійснення дії (чи бездіяльності), що зачіпають суб'єктивні права й законні інтереси учасників кримінального судочинства при порушенні кримінальної справи й попередньому розслідуванні злочину, спрямоване належному органу державної влади (його посадовцеві), уповноваженому на його розгляд, з вимогою про усунення дійсного або передбачуваного порушення.

У процесуальній літературі можна зустріти й інші дефініції скарги, які виводяться через поняття акта заперечення або реагування, вироблюваного заінтересованим учасником кримінального процесу у зв'язку з порушенням його прав діями, рішеннями органів, що здійснюють кримінальне судочинство. В.В. Мальков визначає скаргу як усне або письмове звернення особи, групи або колективу громадян у зв'язку з порушенням їх суб'єктивних прав, законних інтересів чи законності. На думку С.В. Бородіна, скарга — це

звернення учасника кримінального судочинства до уповноваженої особи з приводу порушення його прав, охоронюваних інтересів, з клопотанням про їх відновлення. Є.П. Данилов відмічає, що це усне або письмове звернення до суду, державного органу, органу місцевого самоврядування або до посадовця чи юридичної особи з огляду на загальноправовий принцип дозволеності того, що прямо не заборонене законом. Н.Г. Муратова вказує, що скарга — це законне і обгрунтоване звернення учасників кримінального процесу до компетентних органів держави, повноважних прийняти, розглянути і дозволити його по суті, у зв'язку з порушенням їх прав і законних інтересів або з необхідністю перевірки чи контролю прийнятих процесуальних рішень або дій посадовців.

Системний аналіз наведених дефініцій дозволяє зробити висновок, що скарги в них визначається в широкому значенні слова. Слід зазначити, що скарга в досудовому провадженні повинна визначатися з урахуванням низки особливостей. Так, Н.С. Куришева пропонує розуміти під скаргою на дії (бездіяльність) і рішення дізнавача, слідчого і прокурора кримінально-процесуальний документ, що містить обсяг, зміст і межі провадження по перевірці законності й обгрунтованості постанов зазначених осіб про відмову в порушенні кримінальної справи, про її закриття, як і інших їх рішень і дій (бездіяльності), що здатні заподіяти збиток конституційним правам і свободам учасників кримінального судочинства або ускладнити доступ громадян до правосуддя. О.Г. Шило розуміє скаргу в судово-контрольному провадженні як подане до суду в установленому законом порядку письмове звернення особи (чії права, свободи і законні інтереси порушені (або можуть бути порушені) діями (бездіяльністю) чи рішеннями органів та осіб, які здійснюють досудове провадження у кримінальному процесі), їх захисників, представників або законного представника, яке ініціює провадження по перевірці законності й обгрунтованості рішень, дій (бездіяльності), визначаються його зміст і межі, а також міститься вимоги про скасування незаконного рішення, визнання дій незаконними або покладання на особу зобов'язання вчинити певні дії відповідно до закону.

Таким чином, у визначенні скарги представляються найбільш важливими вказівки на суб'єктів, які її вирішують, на осіб, які мають право на оскарження, на зміст і форму скарги й строк її подання.

Підводячи підсумок вищенаведеному, можемо перелічити наступні ознаки скарги на стадії досудового розслідування:

1) скарга становить собою регламентовану законом офіційну форму звернення осіб, чії права, свободи і законні інтереси порушені (чи можуть бути порушені) діями (бездіяльністю) або рішеннями органів чи осіб, які здійснюють досудове провадження;

2) вона подається з метою поновлення порушених (припустимо або дійсно) прав і законних інтересів осіб, яких припустилися органи або посадовці, які здійснюють кримінальне провадження;

- 3) містить указівку на порушення, з приводу яких подається скарга, допущені у сфері кримінальних процесуальних правовідносин;
- 4) суб'єктом, уповноваженим розглядати і приймати рішення за скаргою, виступає прокурор або слідчий суддя;
- 5) має особливу, прискорену за своїм характером процедуру провадження;
- 6) має процесуальну форму.

Інститут скарги — один з основних засобів, що дозволяють: а) своєчасно виправляти помилки, допущені при провадженні досудового розслідування; б) поновлювати порушені права, викорінювати тяганину й бюрократизм у діяльності правоохоронних органів; в) у силу своєї універсальності дозволяє скористатися правом на оскарження всім заінтересованим особам, незалежно від їх правового положення і спрямованості інтересу, в тому числі як учасникам кримінального провадження, так і іншим особам, чий права і інтереси були порушені у кримінальному процесі.

Д.В. ФИЛИН

кандидат юридических наук, доцент
Национальный университет

«Юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого»

СТРУКТУРА УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА УКРАИНЫ

Структуру уголовного процесса можно рассматривать в трех аспектах, как:

- 1 структуру уголовно-процессуального права;
- 2 структуру уголовно-процессуального законодательства;
- 3 структуру уголовно-процессуальной деятельности.

1. Отрасль уголовно-процессуального права подразделяется на две подотрасли: подотрасль досудебного уголовно-процессуального права и подотрасль судебного уголовно-процессуального права. В свою очередь эти две подотрасли включают в себя совокупности норм уголовно-процессуального права, объединенные в институты. По своему содержанию институты могут формироваться из норм, действующих как в подотрасли досудебного уголовно-процессуального права, так и в подотрасли уголовно-процессуального права судебного. К таким институтам относятся институты принципов уголовного производства, доказательственного права, институт обеспечения права на защиту и др.

Наряду с указанными институтами для уголовно-процессуального права характерны и институты, относящиеся исключительно к одной подотрасли. Это институты производства следственных действий; формулирования и предъявления подозрения, допроса подозреваемого и некоторые другие.